

**Návrhový a evidenční list kulturního statku k zápisu
do regionálního Seznamu nemateriálních statků
tradiční lidové kultury Libereckého kraje**

A. IDENTIFIKACE NAVRHOVANÉHO STATKU

1. Název statku tradiční a lidové kultury navrhovaného k zápisu do regionálního Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Libereckého kraje (dále jen Seznam):

Štěpánská koleda ve Studenci

2. Periodicita projevu statku:

Jednodenní obchůzka se koná každoročně na svátek sv. Štěpána 26. prosince.

3. Stručný popis statku:¹

Štěpánská koleda ve Studenci je jev pevně a přirozeně spojený s obyčejovou tradicí českého a moravského prostředí. Je součástí obyčejové tradice, která se spontánně uchovala v aktivním povědomí místních obyvatel a je jimi dosud praktikována, její současná podoba, čerpající z vědomí staleté tradice těchto obchůzek, je doložitelná od roku 1954, může se tedy opřít o více než padesátiletou historii a nezpochybnitelnou autenticitu.

Štěpánská obchůzka probíhá spontánně a jejími aktéry i adresáty jsou obyvatelé obce Studenec. Koleda je jednodenní záležitostí konanou na svátek sv. Štěpána 26. prosince.

První, čtyřčlenná, skupina koledníků, na níž navazuje tato více než padesátiletá nepřetržitá tradice studeneckých obchůzek, se vydala za pozdravením několika příbuzných na Štěpána roku 1954. Čerpala přitom ze staré tradice² těchto obchůzek uchovávané v paměti místního lidu, která však na rozdíl od tohoto obnoveného zvyku bohužel není tak precizně dokumentována. Poukazují na ni občasné zmínky a kusé informace z různých zdrojů, např. zpráva z dobového periodika *Květy lásky*, která hovoří o „*bodrych literácích ze*

¹ Stručný popis statku obsahuje vlastní popis statku, stupeň autenticity, historický přehled vývoje statku, popis jeho funkcí, užití materiály a technologie apod.

² Studenecký farní zpravodaj v roce 1924 píše: „*Ve Studenci bývalo odpradávná zvykem, že tak zvaní předzpěváci, kteří bývali zároveň i vůdci poutí do Vambeřic, Svatoňovic, Filipova, chodili o vánocích na den sv. Štěpána koledou dům od domu a co vykoledovali, za to si udělali dobrý den.*“ Jmenovitě je zde pak zmíněna koleda roku 1905 v podání Engelberta Karáska a Josefa Tauchmana, která pravděpodobně zahájila místní tradici odevzdávání vykoledovaných peněžitých darů na dobročinné účely. *Farní věstník*, Studenec, 1924, 1. 2., s. 1.

Studence“, Engelbertu Karáskovi a Josefu Tauchmannovi, jež roku 1908 na Štěpána vykoledovaných 90 korun „*ve své šlechetnosti darovali sirotkům Útulku sv. Josefa na Kr. Vinohradech.*“ Pečlivě vedená kronika studenecké štěpánské koledy odkazuje na doklady o koledních obchůzkách totožného charakteru z období první republiky. O starobylosti tradice a neutuchající úctě k ní svědčí i pojmy z podkrkonošského nářečí přetrvávající v současném označování statku – *kolada* a *koladníci*. Jestliže tedy ve Studenci proběhl 26. prosince 2011 56. ročník štěpánské koledy, je třeba toto číslo chápat jako pomůcku k dokumentaci konkrétní obyčejové tradice s jasným průběhem a v podstatě konstantním jádrem nositelů, která má však své nezpochybnitelné kořeny v mnohem starší místní lidové tradici.

Obyčej štěpánské obchůzky ve Studenci je už od prvních ročníků poválečné kontinuální tradice nesen spontánně skupinou místních obyvatel, které nespojuje členství v žádném uskupení, ale pouze vědomí tradice, chuť zúčastnit se obchůzky a společná křesťanská víra. Z prvních čtyř koledníků v roce 1954 se skupina konající štěpánskou obchůzku postupně rozrostla na několik desítek účastníků, kteří se dělí na dvě mužské a dvě ženské části. Příprava na koledu zahrnuje jedno setkání s nácvikem koled. Samotná obchůzka začíná po ranní mši na místní faře, kde je pro koledníky připraveno občerstvení a kde se zpěváci rozdělí do skupin. Koledníci v civilním oděvu obcházejí s přáním všeho dobrého a zpěvem koled jednotlivé domy v obci a jsou za veselí, které s sebou přinášejí, odměňování pohoštěním a finančními dary, jejichž výtěžek bývá rozdělen na dobročinné účely.

Studenecká štěpánská obchůzka v sobě stále nese část svých původních sociálních funkcí – ačkoli se postupně vytratila prioritní víra v magickou moc kolednického přání i účel hmotného přilepšení si prostřednictvím vykoledovaných darů, zůstává stále aktuální jeden ze stěžejních smyslů koledy – vzájemně se navštívit mezi sousedy a příbuznými, popřát štěstí a zdar do nového roku a společně se potěšit zpěvem koled. Vykoledované dary se v průběhu 20. století přetřansformovaly z potravin a drobných mincí na výhradně finanční a jejich využití z výpomoci sobě samému a vlastní rodině na podporu nejrůznějších dobročinných projektů.

4. Zeměpisná lokalizace výskytu statku:³

³ Kraj (kraje), okres (okresy), obec (obce), část obce.

Studenec (1 843 obyvatel) je obcí ležící na Jilemnicku v podhůří Krkonoš, v okrese Semily, kraj Liberecký. Z hlediska lidové kultury je obec součástí etnografické oblasti *Podkrkonoší*. Výraznou dominantou obce je vrch Strážník (630 m), zasazený mezi dvě ze tří místních částí – Studenec a Zálesní Lhotu. Charakter okolní krajiny určuje členitý podhorský a místy až horský reliéf.

V rámci územního samosprávného celku Libereckého kraje, do něhož geograficky spadají ještě sousední národopisné oblasti *Podještědí* a *Pojizeří*, zaujímá studenecká štěpánská koleda poměrně unikátní pozici. Obyčejně spjaté se svátkem sv. Štěpána jsou sice známe 15% z celkem 204 dotázaných obcí kraje, avšak samotný zvyk štěpánské kolední obchůzky je provozován v 23% těchto obcí, tzn. v pouhých 6 lokalitách. Jedná se však zároveň o druhou nejčastější zvyklost připadající na svátek sv. Štěpána v Libereckém kraji, hned po tradičních tanečních zábavách. Vedle Studence se štěpánské kolední obchůzky na území Libereckého kraje praktikují ještě v obcích Kravaře, Lomnice nad Popelkou, Hodkovice nad Mohelkou a Železný Brod,⁴ jedná se však o samostatné akce bez hlubších souvislostí.

5. Identifikace nositele statku:

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas nositele statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o nositeli statku:⁵

Nositel statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

a) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby

⁴ Zde použitá statistická data pocházejí ze závěrů etnologického výzkumu *Identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v České republice* provedeného v roce 2008 jednotlivými regionálními pracovišti pro tradiční lidovou kulturu z podnětu Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici a Odboru regionální a národnostní kultury Ministerstva kultury ČR. Do dotazníkového šetření na území Libereckého kraje se zapojilo 204 z celkového počtu 215 obcí.

⁵ Osobním údajem je ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů myšlena jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitého subjektu údajů. Zpracováním osobních údajů pak jakákoliv operace nebo soustava operací, které správce nebo zpracovatel údajů systematicky provádějí s osobními údaji, a to automatizovaně nebo jinými prostředky. Zpracováním osobních údajů se rozumí zejména shromažďování, ukládání na nosiče informací, zpřístupňování, úprava nebo pozměňování, vyhledávání, používání, předávání, šíření, zveřejňování, uchovávání, výměna, třídění nebo kombinování, blokování a likvidace. Citlivým údajem je pak takový osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a genetický údaj subjektu údajů.

<p><i>dokumentace a redokumentace statku,</i> <i>b) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správčům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.</i> <i>Datum a podpis:</i></p>
<p>b) je-li jím právnická osoba: <i>Jméno/název:</i> Obecní úřad Studenec <i>Sídlo (adresa):</i> 512 33 Studenec 364 <i>Identifikační číslo:</i> 00276162 <i>Statutární orgán:</i> <i>Kontaktní telefon:</i> 481 595 213 <i>Kontaktní e-mail:</i> obec@studenec.cz</p>
<p>6. Souhlas nositele/nositelů statku s periodickou redokumentací:</p> <p><i>Nositel/nositelé statku souhlasí s periodickou redokumentací statku prováděnou regionálním pracovištěm – Muzeem Českého ráje v Turnově zpravidla jednou za sedm let. Svým podpisem se zavazuje/zavazují, že pokud dojde k jakýmkoliv změnám v identifikačních údajích uvedených v bodě 5, neprodleně tuto skutečnost ohlásí regionálnímu pracovišti.</i></p> <p><i>Datum a podpis:</i>   Jiří Ulvr, starosta obce Studenec</p>
<p>7. Autor statku, je-li znám: Autor statku není znám.</p>
<p><i>Jméno a příjmení:</i> <i>Datum narození:</i> <i>Adresa trvalého pobytu:</i> <i>Korespondenční adresa:</i> <i>Telefon:</i> <i>E-mail:</i></p> <p>Souhlas autora statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o autorovi statku:⁶ <i>Autor statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů</i> <i>a) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správčům a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,</i> <i>b) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správčům a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.</i> <i>Datum a podpis:</i></p>
<p>8. Souhlas autora statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:</p> <p><i>Autor statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.</i> <i>Datum a podpis:</i></p>
<p>9. Držitel práv k užití statku, existují-li tato práva: Tato práva neexistují.</p>
<p>a) je-li jím fyzická osoba: <i>Jméno a příjmení:</i> <i>Datum narození:</i></p>

⁶ Viz poznámka č. 3.

<p><i>Adresa trvalého pobytu:</i> <i>Korespondenční adresa:</i> <i>Telefon:</i> <i>E-mail:</i></p> <p>Souhlas držitele práv k užití statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o držiteli práv k užití statku, je-li jím fyzická osoba:⁷ <i>Držitel práv k užití statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů</i> <i>a) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,</i> <i>b) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.</i> <i>Datum a podpis:</i></p> <p>b) je-li jím právnická osoba: <i>Jméno/název:</i> <i>Sídlo (adresa):</i> <i>Identifikační číslo:</i> <i>Statutární orgán:</i> <i>Kontaktní telefon:</i> <i>Kontaktní e-mail:</i></p>
<p>10. Souhlas držitele práv k užití statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:</p> <p><i>Držitel práv k užití statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.</i> <i>Datum a podpis:</i></p>
<p>11. Časové zařazení statku:⁸</p> <p>Novodobá historie studenecké štěpánské koledy se začala psát v roce 1954, kdy na svou první společnou obchůzku po obci vyrazili první tři „koladníci“, kolem kterých se v následujících letech postupně soustředila celá skupina obyvatel Studence, která zajišťuje další předávání tradice dodnes. Ve svých kořenech však štěpánské kolední obchůzky čerpají z historických obyčejů příznačných pro prakticky celé území českých zemí. V nejbližším okolí Studence je tato prastará tradice doložena např. na Semilsku,⁹ kde štěpánské kolední obchůzky začínaly už o půlnoci Božího hodů a opakovaly se pak během celého dne. O historickém zakořenění tohoto obyčeje svědčí i místně specifické texty koled, které tvoří jádro repertoáru studeneckých koledníků, neboť ty čerpají z prastaré</p>

⁷ Viz poznámka č. 3.

⁸ K časovému zařazení nominovaného statku viz také výše oddíl 3. *Stručný popis statku.*

⁹ Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard, *Lidová kultura : národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska; 3. svazek, Věcná část O-Ž*, Praha: Mladá fronta, 2007, s. 1037.

místní slovesné tradice – např. koleda *Hej, pastuškové, vstávejte* se v rodině Benešových ve Studenci udržovala od počátku 19. století, jak o tom informuje Josef Horák ve svém zpěvníku *Krkonošské koledy*,¹⁰ a nechybí ani ve výběru koled současných studeneckých „koladníků“. „*Velmi stará koleda*“ je, podle Horáka, také píseň *Starej Havlík vymazuje ten širokej vůz*, neboť jsou zde dosazena jména studeneckých rodin, jejichž jmenovce už bychom v dnešním Studenci nenašli. Obdobně ožívá v ústech současných koledníků ve Studenci koleda *Copak se tě nedobudím*, jejíž stáří dokládá Horákův zpěvník svědectvím Josefa Kuřika, který ve 30. letech vzpomínal na její interpretaci v dětství. Tentýž pramen hovoří také o starobylosti štěpánského koledování ve Studenci samotného: „*Ve Studenci od nepaměti koledovali každoročně na Štěpána 'literáti', t. j. zpěváci chrámového kůru.*“¹¹ Zvyk je dodnes svázán s věřícími, kteří se scházejí v kostele na ranní mši a teprve poté vyrážejí na kolední obchůzku. J. Horák dále přináší informaci o jednom z literátů, E. Engelbertu Karáskovi, který se svými předzpěváky složil koledu, kterou zpívali podle staré tradice a získanou odměnu darovali na dobročinné účely – tento údaj společně se zprávou v periodiku *Květy lásky* (viz výše oddíl A3 *Stručný popis statku*) a zmínkou ve studeneckém farním zpravodaji (viz pozn. 2) zakládají domněnku, že počátky charitativních aspektů štěpánské koledy ve Studenci v dnešní podobě lze klást někdy do doby kolem r. 1905.

12. Taxonomické zařazení statku:

Štěpánská koleda ve Studenci představuje tradiční prvek výročního obyčejového cyklu rozšířený na celém území českých zemí, který navazuje na dědictví minulých generací venkovského lidu a je společenstvím místních obyvatel spontánně praktikován. Její význam v životě místního lidu byl neopomenutelný, protože obchůzkové obyčejové formy patřily k hlavním prostředkům vzájemné komunikace mezi členy dané pospolitosti, neboť u nich vytvářely a upevňovaly vědomí vzájemné sounáležitosti. V dnešní době převážila u tohoto druhu obyčejové tradice funkce zábavní, ačkoli vědomí původního významu koledy (přání zdaru a blahobytu do nadcházejícího roku, vzájemná návštěva) zůstává v atmosféře obchůzky zachováno.

Průběh obchůzky je ve své podstatě neměnný po několik generací, totožný je také den konání 26. prosince, nominovaný statek tak svou pozicí v kalendářním roce spadá do

¹⁰ Horák, Josef, *Krkonošské koledy*, Lázně Bělohrad 1939, s. 120.

¹¹ *Ibidem*, s. 126.

období oslav vánočních svátků. Obyvatelé Studence zpočátku v jedné, dnes už ve čtyřech skupinách obcházejí od dopoledních hodin své sousedy a příbuzné ve vsi, přejí jim vše dobré do nadcházejícího roku a obveselují je zpěvem koled, přičemž se jedná jak o tradiční podkrkonošské koledy, ale i nově složené písně odrážející aktuální život společenství, které se postupně stávají součástí obyčejové tradice. Skupiny koledníků se vesnicí pohybují v průběhu celého dne v předem dohodnutém a ustáleném pořádku tak, aby nevynechali pokud možno žádnou z významných a tradičních zastávek. Vzhledem k tomu, že se jedná o stále živou tradici, vstupuje do tohoto osvědčeného programu štací čas od času improvizace, ať už v podobě návštěv příležitostně přítomných majitelů chalup, náhodných setkání během obchůzky, nebo nových štací, z nichž se postupem času stávají tradiční. V každém domě jsou koledníci za odměnu pozváni na připravené občerstvení a obvykle jsou odměněni i finančním darem.

Původně se koledy účastnili co do věkového, sociálního i profesního zařazení různorodí jedinci – provozovaly se jak koledy dětí, tak kolední obchůzky duchovních, kostelníků a ministrantů, učitelů a žáků, čeledínů a obecních služebníků, pastýřů a jejich žen. Tehdy plnila ještě koleda funkci magickou a sociální. Ve 20. století vymezení účastníků koledy tohoto charakteru postupně vymizelo a „*koladníkem*“ se ve Studenci mohl a může stát kdokoli, kdo má chuť se zúčastnit společné obchůzky. Jako jediné hledisko při členění účastníků lze spatřovat pohlaví koledníků, neboť podle něj se pak přičleňuje k ženské nebo naopak mužské skupině.

Ve vzdálenější minulosti znamenala koleda na sv. Štěpána jednu z mnoha koledních obchůzek vážících se k oslavám vánočních a novoročních svátků, kolední obchůzky nesly především funkci magickou a sociální, dnes plní spíše funkci zábavnou a společenskou a je pro místní příjemným zpestřením svátečního času Vánoc a možností pro vzájemné setkávání uvnitř obecního společenství.

13. Objektivní faktory ohrožující statek, pokud existují:

Vzhledem k faktu, že novodobá podoba statku je v nezměněné formě nesena po celou svou historii v podstatě shodnou skupinou obyvatel, není nominovaný statek bezprostředně ohrožen postupující urbanizací venkova, jeho kulturní a technickou globalizací. Obyčej je ve Studenci velmi oblíben a za více než půl století se stal neodmyslitelnou a očekávanou součástí společenského života obce, díky zájmu o účast

v pozici koledníků i hostících domácností se v nejbližších desetiletích nedá očekávat ohrožení nedostatkem zájmu a postupným vymíráním tradice. Obliba obyčejce svědčí o tom, že se štěpánská koleda ve Studenci svou jedinečností stala jedním z nejcennějších předmětů sebeidentifikace místního společenství. Ani ekonomické faktory nehrozí v budoucnu oslabit pozici statku, neboť obchůzka není kostýmovaná a koleda nevznáší na své účastníky kromě zpěváckého nasazení další nároky. Dokumentace více než půlstoletí trvající tradice je zajištěna pořadateli, kteří opatrují a každoročně aktualizují již dva díly kroniky zaznamenávající průběh všech dosavadních obchůzek.

14. Záchranná opatření na eliminaci rizik zániku statku, existují-li tato rizika:

Opatření k zachování nominovaného statku by se měla odehrávat ve třech rovinách:

I. Na úrovni společenství obyvatel obce Studenec: hlavní pořadatelé z řad obyvatel obce připravující zkoušku i samotnou obchůzku a zajišťující dokumentaci koledy; zpěváci, kteří na zkoušce obnoví repertoár koled a vlastní obchůzku realizují; obyvatelé domů, které jsou předmětem obchůzky, připravující na své náklady občerstvení a schraňující částky, jež koledníkům věnují jako finanční dary, svým zpěvem a radostnou účastí se aktivně podílející na úspěšné realizaci obchůzky; studenecká římsko-katolická farnost poskytující koledníkům na faře místo prvního setkání a občerstvení.

II. Na úrovni odborných institucí: Muzeum Českého ráje v Turnově z pozice regionálního pracoviště pověřeného péčí o tradiční lidovou kulturu v Libereckém kraji bude nadále provádět pravidelnou redokumentaci štěpánské koledy ve Studenci (zpravidla jednou za sedm let). Výsledky dokumentace budou shromažďovány v archivu této instituce a v případě zájmu poskytovány odborné i laické veřejnosti.

III. Na úrovni Krajského úřadu Libereckého kraje: Krajský úřad Libereckého kraje bude využívat nominovaný statek k propagaci lidové kultury kraje.

15. Prameny, literatura a odkazy na dokumentační materiál, který není přímou přílohou tohoto listu:

AD-HOC RESEARCH, *Obyčejová tradice (Liberecký kraj). Závěrečná zpráva z etnologického výzkumu Identifikace a dokumentace tradiční lidové kultury v České republice: Liberecký kraj*, Národní ústav lidové kultury ve Strážnici, 2008.

Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard, *Lidová kultura : národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*; 3. svazek, Věcná část O-Ž, Praha: Mladá fronta, 2007.

Farní věstník, Studenec, 1924, 1. 2., s. 1.

Horák, Josef, *Krkonošské koledy*, Lázně Bělohrad 1939.

Horák, Josef, *Vánoční povídaní o koledách z Podkrkonoší*, Vrchlabí 1945.

Kočí, P. P., Koledy ze Spálova u Semil, *Český lid* XXIX, 1929, s. 107-109.

Kol. aut., Kronika Štěpánské koledy ve Studenci I (nepublikovaný rukopis), Studenec 1954-1988.

Kol. aut., Kronika Štěpánské koledy ve Studenci II (nepublikovaný rukopis), Studenec 1989-2011.

Kuřík, Jiří – Urban, Zdeněk, Štěpánská kolada ve Studenci, *Studenecký zpravodaj*, 1/2004.

B. ZDŮVODNĚNÍ KANDIDATURY

Hlavní podmínky pro zapsání statku do Seznamu, jejichž plnění musí být popsáno, jsou mimo jiné:

Statek je

- a) *dosud živý a má i v současnosti svou sociální a kulturní funkci a*
- b) *je součástí nehmotného kulturního dědictví tak, jak je definováno v bodě 2 Zásad pro vedení Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Libereckého kraje a*
- c) *je vysoce autentický a*
- d) *je unikátní z hlediska ojedinělosti svědectví, které statek nese, a to zejména z pohledu historie, etnologie, kulturní antropologie aj. sociálních věd apod. nebo*
- e) *je vysoce reprezentativní vzhledem k podobným statkům v regionu, nebo v celém státě, pokud jsou podobné statky rozšířeny po celém jeho území.*

Dále statek:

- f) *je vysoce reprezentativní ve vztahu ke společenstvím nebo jiným nositelům statku, zejména z hlediska jejich historické, sociální a kulturní identity;*
- g) *je navržen k zápisu na Seznam na základě účasti společenství nebo jiných skupin, popřípadě dotčených osob nebo jiných nositelů daného statku a s jejich svobodným, předběžným a poučeným souhlasem.*

Nominace štěpánské koledy ve Studenci na Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Libereckého kraje je s ohledem na její dlouhou historii, charakter a zakořenění v místní lidové tradici zcela oprávněné a žádoucí. Obyčej je ve své současné podobě provozován nepřetržitě od roku 1954, ve svém jádru však navazuje na velmi starou tradici štěpánských koledních obchůzek, která byla praktikována nejen v okolním Podkrkonoší, ale prakticky na celém území českých zemí. Souvisela se vzájemnými návštěvami sousedů a přátel, které se na sv. Štěpána vykonávaly.

Koledy zpívané během obchůzky čerpají z tradičního dědictví podkrkonošské lidové slovesnosti – velká část z repertoáru koledníků figuruje ve zpěvníku krkonošských koled, sebraných Josefem Horákem a vydaných v roce 1939. Nejen jejich jazyk a reálie, ale také jejich charakter je místně specifický – „jejich látka, ráz a zejména humor je ryze krkonošský, často krajově drsný – jak rostl z horské bídy na počátku devatenáctého století, kdy nebylo v Krkonoších mimo 'přádlo' a úmornou práci za stavem jiného výdělku.“¹²

Repertoár studeneckých koledníků však obsahuje také koledy pocházející přímo z této lokality, v nichž se díky lidovým básníkům zachovaly humorné příběhy místních a vzpomínky na v minulosti skutečně žijící, reálné postavy sousedů, příbuzných, předků... Právě tato lokální úprava jmen darovníků, jejich profesí a v závislosti na tom i darů je

¹² Horák, Josef, *Krkonošské koledy*, Lázně Bělohrad 1939, s. 5.

dokladem místního bohatství nemateriální lidové kultury, ač se třeba u některých koled může jednat o melodie vzniklé v jiných regionech a zanesených do Podkrkonoší jako nepůvodní.¹³ Z tradičních lokálních koled, které studenečtí koledníci dodnes díky obchůzce udržují v živé paměti místních, patří např. píseň *Hej, pastuškové, vstávejte* nebo svérázné koledy naplněné rozvernými místními postavami *Starej Havlík vymazuje ten širokej vůz* a *V Betlémě se svítí*. Obě posledně jmenované koledy jsou mimořádným výsledkem místní slovesné tvořivosti, neboť i v kontextu regionálních krkonošských koled obsahují darovníky s dárky, které se v jiných koledách nevyskytují (punčošky a bačkorky, aby Ježíškovi nebyla zima, dveřní panty, aby na něj netáhlo, utěrky či kus plyše, ale také místně příznačný kanafas, neboť Studenec byl vesnicí tkalců).

V obnovené tradici štěpánské koledy se snoubí samotný obyčej kolední obchůzky na sv. Štěpána, historicky rozšířený v minulosti prakticky po celém území českých zemí, s ryze lokálním lidovým zvykem svatoštěpánského setkávání zpěváků po odpoledním požehnání v domech rodin, které vyznávaly „kolednický kult“. Koledníci se zde sešli za účelem společného zpěvu koled, byli pohoštěni čajem a koláči a leckdy se rozcházeli domů až v noci, neboť konkrétně ve Studenci, jak vzpomínal Antonín Šorm, se jich zpívalo na padesát.¹⁴

Pro oblast Podkrkonoší je charakteristické právě bohatství a pestrost vánočních koled, které kompenzuje skromnější fond lidových písní ve srovnání s ostatními tradičními etnografickými regiony. Studenecká štěpánská koleda udržuje vzácným způsobem živé regionálně výjimečné slovesné dědictví předchozích generací.

---

¹³ Dokladem toho budiž např. píseň *V Betlémě se svítí, půjdeme tam*, kterou J. Horák zaznamenal ve třech odlišných variantách, jedno ze svižnějších podání je charakteristické i pro Studenec, kde ho dodnes místní koledníci ožívají při kolední obchůzce na svátek sv. Štěpána.

¹⁴ Horák, Josef, *Vánoční povídání o koledách z Podkrkonoší*, Vrchlabí 1945, s. 6.

C. SCHVALOVACÍ DOLOŽKA

Statek k zápisu do Seznamu navrhl:
<i>Jméno či název navrhovatele a datum předložení návrhu:</i> <i>Podpis:</i>
<i>Datum doručení návrhu do regionálního pracoviště:</i> <i>Číslo jednací:</i> <i>Pořadové číslo návrhu:</i>
Nominaci posoudil z odborného hlediska:
<i>Jméno či název posuzovatele, text a datum zpracování posudku:</i> <i>Doporučení posuzovatele:</i> <i>Podpis:</i>
Doporučení Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje k zápisu statku do Seznamu:
<i>Datum a podpis předsedy:</i>
Souhlas hejtmána Libereckého kraje se zápisem:
<i>Datum souhlasu hejtmána Libereckého kraje se zápisem statku do Seznamu:</i> <i>Číslo jednací:</i> <i>Podpis hejtmána:</i>

Souhlasem hejtmána Libereckého kraje je návrhový list považován za list evidenční.

<i>Datum zápisu statku do Seznamu:</i> <i>Pořadové číslo statku v Seznamu:</i>

D. REDOKUMENTACE STATKU

Údaje o periodické redokumentaci statku:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Datum:

Nález:

Návrh nápravných opatření:

Doporučení Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje s označením statku za ohrožený:

Datum posledního šetření (redokumentace) statku:

Nález:

Návrh nápravných opatření a datum nejbližší kontroly statku:

Stanovisko Výboru kultury k označení statku jako ohroženého:

Datum a podpis předsedy:

Datum označení statku v Seznamu jako ohroženého:

Doporučení Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje s výmazem označení statku za ohrožený:

Datum posledního šetření (redokumentace) statku:

Nález:

Stanovisko Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje k výmazu označení statku za ohrožený:

Návrh dalších nápravných opatření, bude-li jich třeba:

Datum a podpis předsedy

Datum výmazu označení statku v Seznamu jako ohroženého:

Doporučení Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje k označení statku za zaniklý:

Datum posledního šetření:

Nález:

Doporučení Výboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu Zastupitelstva Libereckého kraje:

Datum a podpis předsedy:

Souhlas hejtmána Libereckého kraje s označením statku za zaniklý:

Datum:

Podpis hejtmána:

Datum označení statku za zaniklý:

**E. ZMĚNA NOSITELE/NOSITELŮ STATKU, ZMĚNA DRŽITELE PRÁV
K UŽITÍ STATKU**

Změna nositele statku:

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas nového nositele/nových nositelů statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o nositeli statku:¹⁵

Nositel statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

a) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti – Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

b) je-li jím právnická osoba:

Jméno/název:

Sídlo (adresa):

Identifikační číslo:

Statutární orgán:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

Souhlas nového nositele/nových nositelů statku s periodickou redokumentací:

Nositel/nositelé statku souhlasí s periodickou redokumentací statku prováděnou regionálním pracovištěm zpravidla jednou za sedm let. Svým podpisem se zavazuje/zavazují, že pokud dojde k jakýmkoliv změnám v identifikačních údajích uvedených v bodě 5, neprodleně tuto skutečnost ohlásí regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově.

Datum a podpis:

Nový držitel práv k užití statku:

a) je-li jím fyzická osoba:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Adresa trvalého pobytu:

Korespondenční adresa:

Telefon:

E-mail:

Souhlas nového držitele práv k užití statku se zpracováním osobních, příp. citlivých údajů o držiteli práv k užití statku, je-li jím fyzická osoba:¹⁶

¹⁵ Viz poznámka č. 3.

Držitel práv k užití statku ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
a) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zpracováním osobních údajů, příp. citlivých údajů, pro potřeby zpracování a posouzení nominace, případné vedení údajů v evidenci kulturních statků zařazených do Seznamu a s využitím těchto dat pro potřeby dokumentace a redokumentace statku,

b) dává souhlas Libereckému kraji a regionálnímu pracovišti - Muzeu Českého ráje v Turnově jako správci a zpracovatelům dat se zveřejněním jména a příjmení při prezentaci tohoto statku v souvislosti se Seznamem.

Datum a podpis:

b) je-li jím právnická osoba:

Jméno/název:

Sídlo (adresa):

Identifikační číslo:

Statutární orgán:

Kontaktní telefon:

Kontaktní e-mail:

Souhlas nového držitele práv k užití statku s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění:

Držitel práv k užití statku souhlasí s užitím statku pro účely vedení Seznamu a jeho zveřejnění.

Datum a podpis:

---

¹⁶ Viz poznámka č. 3.

Příloha č. 1 – dokumentace statku: podrobný popis, audiovizuální dokumentace, apod. včetně udělení souhlasu se zveřejněním takovýchto textových nebo audiovizuálních materiálů (prohlášení o vlastnictví licence).

Podrobný popis statku:

Štěpánská koleda ve Studenci je jedním ze zachovaných typických projevů obyčejové tradice související s oslavami vánočních svátků. Koná se vždy jednou do roku, a to na svátek sv. Štěpána 26. prosince a účastní se jí několik desítek obyvatel Studence.

Samotné kolední obchůzce předchází jediná zkouška, kterou absolvují koledníci a kolednice odděleně, tedy tak jak to odpovídá členění při samotné obchůzce. Toto setkání, na němž se pro připomenutí přezpívá kolednický repertoár, trvá přibližně 2 hodiny.

Novodobá historie statku byla zahájena bratry Karlem a Václavem Kuříkovými, Františkem Tauchmanem a Josefem Jebavým, kteří se na Štěpána roku 1954 rozhodli na cestě z ranní mše zajít navštívit a potěšit zpěvem koled své rodiny. Tradice postupně zakořenila a vábila k sobě další a další účastníky i hostitele. Z původní čtveřice, která se obchůzky účastnila v prvních ročnících, se postupně vytvořila skupina 8-10 koledníků a rozrůstal se také repertoár – každý rok koledníci nastudovali novou píseň. V roce 1985 se připojily k ryze pánské skupině také ženy, které vytvořily druhou skupinu koledníků – jedna obcházela horní, druhá dolní část obce. V roce 2003, při jubilejní padesáté koledě, vyvstala potřeba vytvořit ještě třetí kolednickou skupinu, aby se rostoucí počet koledníků rozdělil pro každou domácnost na únosnou míru. Dnes čítá skupina zpěváků na padesát hlav, a dělí se proto do čtyř skupin na dvě ženské a dvě mužské, přičemž každá má svou vlastní trasu vymezenou konkrétními zastávkami. Tradice zakořenila tak silně, že jsou koledníci každoročně na konkrétních zastávkách očekáváni v už navyklou dobu. Oblibu koledy dokládá rovněž skutečnost, že ačkoli není její organizace zaštitěná žádným oficiálním sdružením, těší se vždy hojné účasti, neboť se spontánně zařadila k očekávaným událostem ve společenském životě obce.

V současnosti se kolednický kolektiv soustředí kolem osobností Jana Kuříka, Zdeňka Karáska, kronikáře Jiřího Kuříka a ing. Václava Urbana, kteří patří k nejvytrvalejším účastníkům a zároveň se svou činností zasluhují o přípravu i vlastní průběh celé akce a její dokumentaci včetně vedení a opatrování kroniky, která už ve dvou dílech pečlivě zrcadlí všechny dosavadní ročníky studeneckého štěpánského koledování.

Štěpánská koleda ve Studenci je každoročně zahájena po ranní mši v místním kostele, kdy se zpěváci přesunou na faru, kde je pro ně připraveno drobné občerstvení. Po posilnění se na

celodenní putování po vsi se koledníci zapíší do kroniky, proběhne fotografování a zpěváci se rozčlení do čtyř skupin, z nichž každá má předem vymezenou trasu buď v dolní anebo horní části obce (mužští zpěváci a ženská skupina si trasy vždy po roce navzájem mění, aby se sousedé mohli střídavě nechat oblažit ženským i mužským zpěvem), a vydají se na koledu. V repertoáru koledníků je na čtyři desítky povětšinou tradičních krkonošských koled. Fond písní v mužské i ženské kolednické skupině i charakter jejich interpretace je přitom diferencovaný – muži zpívají bez doprovodu hudebních nástrojů, a to tradiční krkonošské koledy, jejichž výběr navíc přizpůsobují obyvatelům daného domu, tzn. v domácnosti tesaře volí píseň *Stavěli tesaři*, v rodinách zaměstnanců textilní továrny ve Studenci pak figuruje na programu koleda o tkalcích *Není lepší na tom sjetě*. Oproti prostě a úderně pojatým koledám mužských koledníků zpívají ženské skupiny modernější a současné vánoční písně včetně např. folkových, a to za doprovodu kytary nebo jiného nástroje a často v propracované vícehlasé formě. Zvláštní pozornost zaslouží koleda *V Betlémě se svítí*, tradiční plod krkonošské slovesnosti, který je současnými koledníky každý rok ožíván složením nové sloky glosující aktuální dění v obci nebo vztahující se ke konkrétní osobě z obecního společenství. Skupiny koledníků putují po svých „štacích“ a v každém domě zazpívají obvykle 3-4 koledy, za což jsou odměněni připraveným pohoštěním, alkoholem a finančními příspěvky. Na každoročních zastávkách už jsou v obvyklý čas netrpělivě očekáváni. Také pro samotné koledníky už jsou mnohé zastávky tradiční a neodmyslitelné – těší se např. na vánoční čaj u „hrobařů“, na jednohubky u Mühlů, na domácí šunku u Kuříků v bytovce. Po dlouhá léta bývala koleda završena poslední zastávkou u manželů Jana a Marie Martincových, kteří pro znavené koledníky každoročně pekli dva králíky.

Každá ze skupin obejde během obchůzky na padesát domů v obci, koleda tak probíhá až do pozdních podvečerních hodin, úzká skupina vytrvalců odjíždí ještě večer potěšit také své známé ze širšího okolí nebo klienty vybraného domova pro seniory či některého z oddělení jílemnické nemocnice. Získané finanční prostředky bývají věnovány na nejrůznější charitativní účely (povodně aj. přírodní katastrofy, misie, opravy církevních památek apod.), nejčastěji však – s ohledem na to, že koledníky spojuje vědomí křesťanské víry - na podporu křesťanských médií, která na svůj provoz shánějí finanční prostředky obvykle jen velmi těžko. Polovina výtěžku bývá navíc každoročně poukázána na Papežské misijní dílo, dále jsou podporovány např. hospice apod.

Příloha č. 2 – fotografická dokumentace statku.

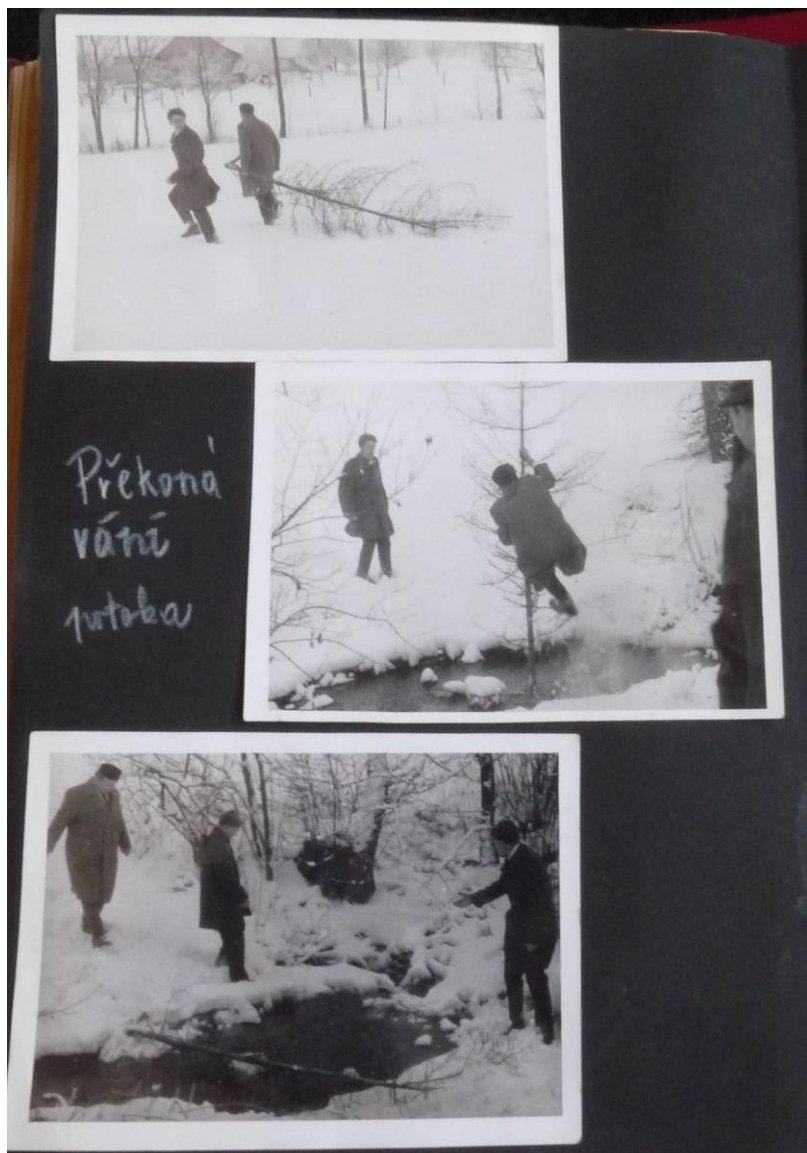
Skupinová fotografie jedné z prvních skupin koledníků z roku 1956.

Z koledy v roce 1966 pochází snímek „koladníků“ zpívajících v dílně u Makovičků.

Kronika štěpánské koledy zachycuje také humorné momentky, které s sebou občůzka přináší, v tomto případě vyklepávání sněhu z obuvi v roce 1966.

Putování po zasněžené obci obnáší také překonávání nejrůznějších přírodních překážek, jeden z příkladů zachytil kronikář v roce 1968.

Návštěva koledníků v domově seniorů v Rokytnici nad Jizerou v roce 1971.

Skupinová fotografie koledníků z roku 1973.

Za uplynulých více než 50 let museli čelit koledníci různým rozmarům počasí, obvykle však v podhůří Krkonoš bylo dostatek sněhu, do něhož se na fotografii boří účastníci koledy v roce 1975.

Zpěváci jubilejní 30. štěpánské koledy roku 1983

Snímek skupiny kolednic z roku 1987.

Tradiční vrchol koledy v podobě pečeného králíka u Martincových (1997).

Skupinová fotografie účastníků koledy z roku 1998.

Kolednice zpívající za doprovodu kytary v jedné z domácností v roce 2002.

Upomínkový list k jubilejní 50. koledě vytvořil Václav Stránský.

Průběh obchůzky (2011): snídaně koledníků na studenech faře.

Průběh obchůzky (2011): skupinové fotografování koledníků před kostelem ve Studenci.

Průběh obchůzky (2011): před vykročením na samotnou obchůzku uctí koledníci památku svých bývalých druhů.

Průběh obchůzky (2011): mužská část koledníků se vydává na cestu po Studenci.

Průběh obchůzky (2011): jedna ze „štací“ kolednic.

Průběh obchůzky (2011): zastávka na trase mužské skupiny koledníků.

Průběh obchůzky (2011): pohoštění tradičními jednohubkami u paní zubařky.

Průběh obchůzky (2011): poslední zastávka koledníků.

Průběh obchůzky (2011): závěrečné setkání koledníků a kolednic.

Ukázka z 1. dílu kroniky dokumentující státek v letech 1954-1988.

Příloha č. 3 – mapa, do níž je zakresleno místo či oblast, kde se státek vyskytuje.

